Ann. III. | Num. XXIV.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 10; ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7 ½.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis Lib. 0.50 pro *unoquoque centimetro quadrato.*

Cuncta mittantur ad Aristidem Leonori *equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem*

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN ITALIA
Apud Desclée, Lefebvre et Soc.
ROMAE, Via Santa Chiara, 20-21.

IN ANGLIA
Apud Burns and Oates
LONDON W. - 28, Orchard Street.

IN CIVITATIBUS FOEDERATIS AMERICAE SEPTENT.
Apud
Commissariat of the Holy Land.
NEW YORK, 143 w 95th St.

IN CANADA ET NEWFOUNDLAND
NEW YORK (U. S. Americ.), 143 w 95th St.

IN BELGICA
Apud Desclée, Lefebvre et Soc.
BRUXELLES, Rue de la Montagne, 52.

IN GALLIA

LUGDUNI
Apud Desclée, Lefebvre et Soc.
Rue Victor Hugo, 5

LUTETIAE PARISIORUM
Librairie Vic et Amat
Charles Amat Succ.
Rue Cassette, 11.

INSULIS (LILLE)
Apud Desclée, Lefebvre et Soc.
Rue de Metz, 41.

IN HUNGARIA
Apud
C. B. Liptay, corresp. de Hongrie
BUDAPEST, Palais du Théâtre National.

RERUM INDEX

ROMAE

EX OFFICINA FORZANI ET SOCII

M DCCCC

Ann. III. Romae, Idibus Decembr. MDCCCC. Num. XXIV.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS:
In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italiam: Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 ½.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:
ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE - Via Alessandrina, 87.

DE DUPLICI LITTERARUM CERTAMINE

A COMMENTARIO *VOX URBIS* INDICTO

Mensis iam effluxit a die, quem fatalem constituimus ad scripta eorum mittenda, qui duplicis litterarum certaminis a nobis indicti participes esse vellent. Itaque nullum aliud scriptum ne a dissitissimis quidem regionibus perventurum iure existimantes, delectis iudicibus, qui opuscula ad trutinam vocarent suamque scripto ferrent sententiam in commentario nostro edendam, eadem commisimus. Qui quidem clarissimi viri sunt: Petrus Angelini, doctor latinis litteris tradendis in athenaeo Leoniano, Antonius Cima, doctor latinis et graecis litteris tradendis in Romano lyceo, cui nomen ab Humberto I rege, Felix Ramorino, doctor latinis litteris tradendis in athenaeo Florentino.

Opuscula autem exhibent dicta quae sequuntur. Carmen ad instar Horatiani sermonis, cui res proposita « Litteratorum hominum aerumnae et gaudia », haec habet:

1. *Vivat Vox Urbis reginae totius orbis!*
2. *Amoto quaeramus seria ludo.*
3. *Deus nobis haec otia fecit.*
4. *Theca ne deleget?*
5. *Laboravi fidenter.*
6. *... audacia certe laus erit.*

Solutae denique ex historia orationi, quae « aliquid narraret actum inter imperium Constantini Magni et ultimum christianae gentis conatum ad recuperandas regiones, quas Christus vita sua et morte sacravit », uni ad nos missae, haec legitur inscriptio:

Non enim ibi consistunt exempla unde coeperunt; sed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissime evagandi sibi viam faciunt.

Vox Urbis.

LATINAE AMERICAE MADRITENSIS COETUS

Cubano bello tam infeliciter confecto, Ibericae fortunae nullam proxime futuram redintegrationem doluerunt plures latino e sanguine orti. Vicerant profecto historica fata, quae colonias ad multam provectas aetatem, ut in libertatem sese vindicent, cogunt. Non id tamen magis videbatur flendum, sed diuturni erroris Iberos poenam luisse. Arbitrium enim Cubanae libertatis sua manu condendae non bis nec semel pervicaci respuerant consilio, quoadusque ad arma ventum est; bello autem ab Americanis aemulis superati, quae toties oblata fuerat constituendae novae reipublicae occasio, eam subripi sibi viderunt: terram latino foecundatam sanguine in aliorum dictionem cedere, Ibericum nomen, quod alias retinuisset, amittere.

*

Sed tantae cladi prospexisse Superum consilia iam dicere possumus, quibus fit ut bona e malis passim, exque morte vita eruatur. Concaluit magis quam veteris dominationis odium recentisque adeptae libertatis gaudium patrii sermonis et nominis caritas. Eos inter enim qui Madritum undique e meridionali America his diebus convenerunt, Cubae insulae legatus, servitutis oblitus, sanguinis et originis tantum memor, non defuit. Iamque laetissimum conspectu fuit, quotquot inferioris Americae per oras Ibero sanguine respublicae virent, antiqua invitante patria, suos misisse filios, ut consertis manibus communi rei consulerent. Augetur quinimmo Italis nobis exsultatio, qui probe scimus quanta frequentia veteris Ausoniae filii Ibericas illas ad gentes quotannis migrent, quantoque eorum labore arva commerciaque provecta sint. Propitium equidem fatum, quo populi inter se cognati tantaque corporis animique, morumque similitudine devincti, in novis illis condendis civitatibus commisceantur.

His itaque comitiis consilium, quod a multo iam tempore suscepisse Iberos oportuerat, tandem initum est. Dum enim Angli, quibus nulla ditior in orbe gens, id conantur, ut suas colonias, soluta maxime in libertate viventes, in unum cogant imperium, cuius opibus Anglicum nomen, ut Romana olim potentia, terras et maria dominetur; dum Germani pervadunt ubique labore et audacia gentium commercia, imminetque ex utroque conatu ceteris populis ultima eversio, Latini generis populos nil contra cavere stultum sit.

*

Mox iamque audivimus, fracta vix Iberorum fortuna, quanta undique resonuerint prophetica carmina de latino semine extremo delendo. Vidimus in mari interno, quo litora nostra pulsantur, si Gallos excipias, omnium adesse vires et naves, praeterquam latinas. Angli a Gaditauis ibericis portis ad Erythraeum fretum, per Melitensem italicam insulam, per Aegyptium omne litus dominantur, Mauritaniam, Europaeo adhuc iugo expertem, Angli ipsi, et Germani et Russi quoque petunt, Tripolitani regis arma Germani instruunt, qui ceterum per minorem Asiam pecuniae causa peragrantes, barbarorum regem amico praesidio multis iam ab annis fulciunt. In America denique Nordicae foederatae civitates commerciorum omnium ut summa capiant contendunt, navigiis Antillarum mare persulcant, atque ad renascentes illas discordias sedandas, quibus populi passim sese obtrectant, minis vel auctoritate, dum arbitrium patet, concurrunt.

Quae quidem si renovarentur discordiae, periculum in mora ipsi Mexicani legati ad Madritenses socios denunciarunt; sed prostare adhuc prospiciendae saluti tempus simul edixerunt. Quo proposito initum a Campos Salles, Brasiliae praeside, iter, optime sane Madritensis conventus sequutus est. Non agitur ferme de imperio Iberis restituendo, quod Carolo V imperatore et Philippo IV rege maximum totius orbis habuere, sed, foecundiore consilio, ut Latinarum gentium fatis ipsae consulant.

Damus equidem ignitam indolem, qua praediti sumus, civili prudentia aliquando carere, fatemur pecuniariam apud nos vim non eamdem esse quam apud aemulos. At, hercle, sunt nobis etiam late diffusae per Americanas illas terras geminae gentes, patria caritate fervidae, multitudine frequentissimae, labore operosae. Ecquis Latinis tot populis sacro sanguinis vinculo sociatis, pro sua libertate adlaborantibus, sua iura armis tuentibus audebit obsistere?

P. Rossani.

Contigit interdum ut de rebus publicis, quod solemus generaliter, disserentes, socii cuiuspiam mentem turbaremus, res haud suis civiumque suorum optatis consonas legentis. Volumus itaque id socii nostri recogitent, *Vocem* hanc nostram suapte natura per orbem universum diffundi, eaque ad disserendum ubique terrarum uti scriptores, quibus, datis legibus, et nomine et auctoritate, quin etiam ob argumentorum copiam, quae magis varium efficit commentarium, libertas quaedam dicendi concedenda est. Neque enim ullius parti inservimus: sed unius scientiae, sive in litteris sive in bonis artibus omnibus, sumus studiosi. Quo etiam fit ut si quis contra animadvertenda habuerit et scriptis mandaverit, haec nos, dummodo a proposito et humanitate longe non abeant, in commentario libenter edamus. — v. u.

DE SEPTEM VERSIONIBUS LATINIS

"CASSANDRAE„ SCHILLERIANAE[1]

(Symbolum ad historiam poeseos neolatinae).

a) Feuerlein in Schilleri carminibus latine reddendis omnino utebatur antiquorum poetarum metris, quibus interdum etiam materiam a veterum sentiendi loquendique more prorsus abhorrentem scite subigebat, ut multorum laudem ac plausum meruerit. Si quid ei haud bene cessit, id operis difficultati est tribuendum: sollertiam autem interpreti nemo, qui quidem sine ira et studio iudicet, abiudicabit (2). In *Cassandra* convertenda eam ingressus est Feuerlein viam, ut singulas strophas Schillerianas ternis distichis elegiacis exprimeret. Hanc secutus rationem facere non potuit, quin passim prolixius ac verbosius poetae sententias circumscriberet multisque additamentis dilataret. Hoc vero vitium compensavit dicendi genere perspicuo ac sine ullis salebris fluenti et versuum - si paucissimos excipis - nativa elegantia, quibus virtutibus effecit, ut versio commode legatur legentiumque 1 landiatur animis et auribus.

b) Echtermeyer similem secutus est in *Cassandra* vertenda rationem; atqui singulas strophas poetae Germani binis tantum distichis elegiacis includebat

(1) Cfr. num. sup.
(2) Iniuste laudibus eius obtrectabant rivales: Seyffert et Fuss.

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS

Commentarii VOX URBIS

ANNO MCMI

Pretium annuae subnotationis est: in Italia Lib. **10**;
ubique extra Italiam Lib. **15**; M. **12**; Sch. **12**; Doll. **3**; Rubl. **6**; Flor. **7 ½**
recto tramite mittendum
ad **Aristidem Leonori** equitem, commentarii ipsius possessorem et administratorem
ROMA - Via Alessandrina, 87

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA

I. - Qui nomen commentario dederit pretiumque subnotationis sive diribitoria chartula, sive credita et commendata epistola recto tramite miserit uti supra, pridie kalendas Octobres an. MCMI **praemium sortietur, quod ad provehenda studia dicitur.** Idem **tot aureis nummis constabit,** quot

Summam Mille Libellarum
(1000 francos)

aequent.

II. - Qui e sociis chartulam, quam ad hoc accipiet, remiserit suo ac duorum e sociis novis subscriptam nominibus, pro duobus tantummodo commentariis solvet pretium; tertium dono habebit; atque tamen tria nomina in urna ad praemium consequendum versabuntur.

III. - Qui cito subnotationis pretium mittet, a die creditae diribitorio pecuniae numeros commentarii accipiet usque ad expletum annum MCMI.

FRIDERICUS MAXIMILIANUS MÜLLER

Vir Oxfordii recens magno cum litteratorum hominum fletu vita functus, Dessau, in Germanis, ortum duxerat a. MDCCCXXIII. Puer, parentibus orbatus, a Carus doctore, quem sibi consanguineitate coniunctum habebat, Lipsiae receptus est domi atque enutritus. Ibi etiam maiora studia amplexus, athenaeo nomen dedit, ut in philosophiae, philologiae et Indorum linguae studium praesertim incumberet, cuius disciplinae Hermannum Brockaus magistrum habuit, et vigesimum primum vix agens annum suum peritiae fructum edidit *Hitopadeça* librum, Indicarum fabellarum vetus florilegium, germanica lingua a se redditum. Berolini deinde Franciscum Boppium, Lutetiae Parisiorum Eugenium Burnouf audivit, et a. MDCCCXLVI Angliam petiit. Bunsen, dynastae Borussorum Londini legatum, amicitia cum sibi devinxisset, eius patrocinio impetravit, ut *Rigveda* celeberrimi Indorum libri, quae tunc parabatur, editio sibi curanda committeretur. Opus itaque sex in volumina divisum ab anno MDCCCXLIX ad annum MDCCCLXXIV primum in lucem prodiit, atque deinceps ann. MDCCCLXXXIX-MDCCCXCII iterum impressum est. Haec cum Maximilianus ille curaret, de veteris Indorum litteris historiam dissertationesque nonnullas parabat (*History of ancient Sanscrit Literature*).

Sed ab anno MDCCCL Oxfordii plerumque vitam transegit, cuius in athenaeo recentium sermonum historiam et litteras docuit et Bodlejana a bibliotheca fuit. Ab anno autem MDCCCLXVIII constitutam ad rem de sermonibus inter sese comparandis cathedram tenuit usque ad annum MDCCCLXXV, quo anno a iuvenibus erudiendis recessit, ut studiis acrius operam daret suisque libris praecipue edendis, quos inscripsit *Sacred Books of the East*.

Complectitur hoc opus, quinquaginta voluminibus serie digestum, praecipuos Orientalium sacros libros, addita cuique anglica lingua interpretatione. Alia vero eaque plura descripsit de religionum disciplina; sed famam Müllerio potissime compararunt quae de linguarum investigatione deduxit (1).

Ex quibus satis est cuique aestimandum quam varia et foecunda scriptoris opera exstiterit; verumtamen neminem oblivisci oportet, Germanum et Anglum virum de religionibus praesertim disserentem, non modo haeretici, sed etiam rationalistae ritus et modos fuisse amplexatum; idcirco quae de christiana religione attigerit, ad hauriendam veritatem non impune legi.

Sed tamen non est infitiandum Müllerium hunc inter celeberrimos nostrae aetatis viros recenseri debere; neque Boppium, neque Mommsenium, nec Bunsen, nec Virchowium, licet eo forte doctiores, eamdem sortem apud omnes nactos fuisse, quamvis Indorum disciplinae studiosi plura saepe eius in operibus animadvertissent, reprobassent. Sunt enim Böthlingk, Roth, Bühler, Weber Indicarum rerum notitia ipso praestantiores, sunt et in sermonum doctrina multi qui nostro antecellant; ea denique quae tam fuse circa religiones ille disseruit parvi plerumque hodie habentur.

Ecqua igitur tanti nominis causa? Assentior L. von Schröder doctori (2), fuisse in eo scribendi et loquendi tantam venustatem, quantam nullus adhuc harum disciplinarum cultor vel comptiorem vel elegantiorem adhibuisset. Lenocinia, lepores, gratiarum musarumque dona ita ipsi praesto erant, ut audientes vel legentes eius ex ore, atque, dicam, ex calamo penderent. Quamobrem studia sibi dilecta ut maxime vulgarentur unus ipse effecit, utque iuvenibus compluribus, aridis eorum difficultatibus spretis, grata fierent, ut denique latissime et praevalide doctrinarum huiusmodi progressum ille iuverit. Hanc itaque facilem disertamque evulgandae doctrinae facultatem cum Fridericus noster firma cultura assiduisque studiis cumulasset, praecipua tot merita, nulli hactenus tribuenda, lucratus est nomenque altissimum assequutus. Proinde non iniuria laus illi tribuenda, tum venustissimi scriptoris, tum oratoris boni, qui primus sermonum veterum Indicarumque rerum investigationes callido dicendi stilo pulcherrima veste induerit, vulgaverit, delectabiles cuique reddiderit.

A. Costaggini.

(1) *Lectures on the science of language* (Londini, 1861) — *Essay on comparative Mythology; Chips from a German workshop* (1867-1875) — *Selected Essays* (1881).

(2) Cfr. comm. *Die Zeit*, die III elapsi mensis Novembris.

IN NOCTE CHRISTI NATALI

PUERORUM LUSUS

VERNACULA VOCE "IL CEPPO"

Currite iam, pueri; pueri, iam currite laeti;
Musco exornatus frondeque Cippus adest.
Cippus arundineus, ternam cui vertice ab uno
Dant calami faciem tres, totidemque pedes.
Currite iam, pueri; licet hinc pendentia cuique
Carpere mala, pyris sese onerare licet.
Hic panis piperatus adest, quo dulcior inter
Quas mittunt Senae, nulla placenta venit.
Olli frons ridet pulcris depicta figuris:
Aspicite has oculis, at procul esto manus.
Sunt in mirificis efficta et sacchara formis,
Quae fungos referunt folliculosque fabae.
Nec non castaneae, modicis aut ignibus ustae,
Aut olla elixae cum bene fervet aqua.
Accipietis equum mellitum; hinnire volentem
Eia agite, o pueri, dentibus arripite.
Illum seu potius, reliqua et bellaria cuncta,
Quot vobis Cippus praemia laeta dedit,
In pera accipiant miseri, quos omnium egenos
Frigora discruciant, et malesuada fames.
Sic pia nox vobis, Christus qua nascitur infans,
His meliora iocis dona beata feret.

Ex scriptis Mauri Ricci.

DE ANNO QUO NATUS EST CHRISTUS

Non dubito fore plerosque, qui hoc disquisitionis genus mihi gravissimum putent, immo periculosae plenum aleae, praesertim cum tot homines eruditissimi vel ancipites, vel inter se discrepantes de re disseruerint, quibus ego neque auctoritate, neque ingenio, neque eruditione sim comparandus. Quorum volumina cum saepe volutassem, haerebam incertus, ac dubiis eo angebar, ut sepositis libris, quos Bernardus Lamy, Zampinius, curante Vito Fornario, Curcius, Arosius, Patritius grandi Minerva scripserunt, potius nemini assentiri voluerim, quam de quovis eorum acerbiore sententia iudicare. Haec olim, haec iam inde. Sed nuperrimis mensibus (idibus Iuniis) cum Evangelia, sicut meus est mos, versarem prae manibus, uti, forte aperiens, ad recreandum ac reficiendum animum lectione fruerer, verba legenti occurrerunt, quae universa non quaerenti aperuere. Haec itaque opportuna et superabundantia, ut opinor, ad rem dirimendam, fide bona et propono et narro, profecto laetus si quid attulero, quod bonum sit, ac scientiae et chronologiae benevertat.

Verum hic ante limina fateor invenisse me consentientem Benigno Bossuet de *Historia Universali* disserenti. Cuius opus, quasi victricibus decoratum laureis, par iter suscipit, quod olim Thucydidi visum est, visum Polybio, uti de fastis omnibus ac nefastis, ratione temporum dispositis, digestisque, enumeratio certa haberetur. At neque ille punctum omne tulit; nam decursu operis et quasi « currente rota » plura concedit iis, qui dissentiunt, minime concedenda; quo factum est ut, quae amphora cepta sit confici, in urceum denique manu figuli contraheretur.

Nostri aedificii Lucas Evangelista ac Suetonius quasi angulares lapides habeantur. Et primus quidem, Evangelii sui capite tertio, ista narrat: « *Anno quintodecimo imperii Tiberii Caesaris*... (Ioannes

(excepta str. 6, quam tribus distichis expressit). Sic effugit ille quidem verbositatem, sed passim incidit in vitium contrarium – obscuritatem – velut in v. 41 et 42:

Inter ego crescens lacrimas sum passa, quod unquam
Tristi meis cecidit, pectus et ipsa meum.

Versus Echtermeyeri ad normam veterum poetarum rite exacti sunt, nisi quod in v. 34 in prosodiam peccatum est (*ōraclā*). — Si orationis habitum et colorem spectamus, in universum dicere licet versionem longius quidem discedere a verbis archetypi, at spiritum reddere ingenuae ac germanae poeseos romanae.

c) Fuss plerumque habetur princeps poetarum neolatinorum saec. XIX. Et multa ille quidem latine scripsit carmina propria et multa poetarum alienigenarum latine reddidit cum metris antiquis tum versibus homoeoteleutis: verumenimvero saepius oblitus Horatiani illius effati: « nonum prematur in annum », limae laborem detrectabat. Qua re factum est, ut in eius poesi lectores saepius offendantur versibus duriusculis aut obscuris.

Cassandram Schillerianam convertit Fuss versibus homoeoteleutis, metro archetypi retento. Sunt quidem, quae in versione niteant, velut str. 7:

Quod non valeo mutare;
Quare mihi cernitur?
Quod fatale, nescit stare,
Nec tremendum vertitur...

at – sicut in aliis carminibus Fussianis – ita etiam hic deprehendimus versus obscuritate quadam laborantes salebrisque quibusdam impeditos, quorum sensum sine archetypo vix licet enucleare, velut in str. 13:

Mihi quoque suspiranti,
Fidi, cor quem flagitat,
Pueris oculis amanti
Flamma mitis emicat...

et alibi. Asperitatem haud levem id quoque addit carmini, quod fines versuum non satis apte congruunt, velut: *Pergama ~ atria, ludibrio ~ animo, fugere ~ Pythici, praesaga ~ perfida, extero ~ impleo.* Plus igitur laboris impendisset vellem Fuss versioni perpoliendae. Pro sua linguae latinae scientia quin opus omnibus partibus ac numeris absolutum proferre potuerit, equidem nullus dubito.

d) Eidenbenzio metro sapphico visum est reddere *Cassandram*. Quod haud ita feliciter ei cessit. Cum singulas strophas poetae binis strophis sapphicis verteret, in molestam verbositatem incidit, quam nullis compensare sciebat virtutibus. Iusto saepius versuum lacunas languidis explevit epithetis et coniunctionibus ad nauseam coacervatis. Nec satis diligenter elocutioni navavit operam, ut imprimis arguit str. 5: (*pectus*)... *ibat in lauros nemoresque* (!) *Phoebi ore tacente.* Adde quod passim in prosodiam quoque peccavit (*vatēs, glădium*) et caesuram vel saepissime neglexit (cf. str. 8. v. 3: *moenibus nunc pernicies propinquat*). Melius igitur famae suae consuluisset Eidenbenz, si hanc versionem flammis quam typis mandare maluisset.

e) Svoboda – Fussii potissimum ductus auctoritate, cuius in praefatione opusculi sui mentionem facit – metrum archetypi retinuit. Eius versio liberius quidem persequitur sententias poetae: at – sive spectas versuum compositionem et artem, sive orationis vere poeticae perspicuitatem gratamque venustatem – longe superat versionem Fussii. Svoboda omnino sollertissimis atque elegantissimis poetis neolatinis est adnumerandus, ita ut iure doleamus eius memoriam in oblivionem incidisse. *Cassandram* reddens tantam probavit versificationis latinae facultatem, ut vel severissimo censori vix ullam ansam praebeat exprobrandi (nisi quis forte offenditur acc. Aeacidem). En specimina eius artis:

[Str. 4.]
Sola ego cogor flere,
Fuco falli nescia,
Patriae nam imminere
Video excidia.

[Str. 16.]
Eris angues quassans frendet,
Dii cedunt Ilio,
Nubes super urbe pendet
Gravida exitio.

f) Post multorum annorum intercapedinem *Cassandram* latinitate donavit (a. 1885) Reinstorff eandem ac Svoboda secutus convertendi normam. In universum accuratius ille quidem exprimit exemplar Germanicum quam interpres, de quo modo mentionem fecimus: elocutione vero et arte rhythmica paulo est inferior. Studio, verba poetae anxie premendi, iusto plus indulgens vim affert interdum – quamvis haud saepe – ingenio linguae latinae, velut in str. 8: *Vita solum est errare Atque mors scientia*; ibid.: *Male tuam veritatem Fert mortale vasculum*; in str. 13: *Vultus amatoris fidi Pulcher, ardens supplicat* et alibi. Etiam magis offendunt legentem male congruentes fines versuum: *atria ~ aurea, proelio ~ Priamo, laetitia ~ composita, ludibrio ~ aufero, derisui ~ impari, vertere ~ inevitabile, misere ~ recipe, amoribus ~ animus, condecorat ~ perspiciat, praedico ~ optimo, subito ~ nescio, rigida ~ patrid, limine ~ Thetide.* Sed, quamvis parvulis his aspersa maculis, versio tamen iucunde legitur et iure commendari potest poeseos neolatinae fautoribus.

g) Eodem anno in apricum prodiit Strehlke et novam versionem proposuit litterarum antiquarum amicis. Metrum archetypi et ipse retinuit, versus pangens homoeoteleutos. At non videtur extremam manum imposuisse operi alioqui laudando. Hinc explicandae sunt asperitates quaedam, quibus elocutio laborat, velut in str. 9:

Redde tempori me suavi
Et priorem animum;

in str. 13:

Mihi quoque praeberetur,
Pectus quem desiderat;
Igneum oculis fatetur,
Quem cupido concitat;

in str. 14:

Assurgunt umbrae pallentes
Contra me Proserpinae
Undique se inferentes
Vivorum (?) ut mortuae.

Accedit quod numerum trochaicum in multis versibus desideramus (velut: *Ad sēdes sānctas deōrum*) et duris offendimur synizeseos exemplis (velut: *Quidnam iuval praenuntiare*). Nec fines versuum semper quadrant (cf. *agmina ~ sacraria, praedicant ~ praeoccupat, ludibrio ~ Pythico, cupida ~ fatalia* al.). Num in recentiore editione opusculi sui, quam interpres nuper adornavit, carmen perpoliverit et in concinniorem formam redegerit, ignoro.

Iam vero quo facilius perspicere possint legentes, quam diversas rationes septem illi interpretes secuti sint et quam propitiam expertus sit Minervam eorum unusquisque, stropham carminis septimam septies conversam hic exscribo.

a) Feuerlein:

Ardentem video taedam, sed subdola taeda
Non ardet digitis, o Hymenaee, tuis.
Ad caelum video surgentia nubila fumi,
Sed non mittit eum victima adusta foco.
Festa parant laeti, sed et audit praescia mens iam
Numinis adventum, quod sacra turbat atrox.

b) Echtermeyer:

Ah! video rutilare facem, sed non Hymenaei,
Nec quae turicremo surgit ad astra foco;
Et festos video ludos, sed et audio corde
Gaudia rupturum iam properare deum.

c) Eidenbenz:

Et facem flammâ video flagrantem,
At tenet quam non Hymenaea dextra,
Migrat in nubes, video, sed arae
Non sacer ignis.
Festa iam laetos video parantes,
Praescio gressus animo futuros
Audio Divi; misere caduca
Gaudia rumpet.

d) Fuss:

Taedam cerno non vibrantem
Hymenaei manibus,
Fumum cerno non rotantem
Festis ab altaribus,
Festa video parari,
Deum iam sed audiit
Mens praesagiens grassari,
Qui lamentis dirimit.

e) Svoboda:

Faces video ardentes,
Quas non Hymen agitat,
Nubes flammâ relucentes,
Quae non aris crepitat.
Laetum vocans Hymenaeum
Turba gestit effera,
Sed praesaga cerno Deum
Haec rupturum foedera.

f) Reinstorff:

Facem video fulgentem,
Non in manu Hymenis,
Fumum aethera petentem
Non ex sacrificiis.
Festa video parari,
Sed iam mente praescia
Deum audio grassari,
Qui disturbat gaudia.

g) Strehlke:

Facem video flagrantem,
Quam non Hymen praecutit,
Et vaporem provolantem,
Sacro qui disconvenit.
Cerno nuptias parari,
Sed venturi praescia
Deum quoque iam grassari,
Qui rumpit connubia.

Restat, ut quae ratio mutua intercedat inter has versiones *Cassandrae* Schillerianae, inquiramus. Quin plerique interpretum versiones antiquiores cognitas habuerint, nullum est dubium: etenim Eidenbenz in praefatione opusculi sui mentionem facit Feuerleinii, Svoboda Fussii; Fuss in adnotationibus operis supra laudati commemorat Echtermeyerum, Feuerleinium, aliosque. Nihilominus non licet eruere manifesta vestigia, quibus probari possit interpretes posteriores exempla antiquiora in usum suum convertisse. Si quid simile in versionibus invenitur, id argumenti paritati puto tribuendum. In universum autem contendere audeo unamquamque versionem suo prorsus deberi auctori nec quidquam aliunde esse mutuatam.

Scr. Pragae Bohemorum.

FR. PALATA.

Pauci ex multis sunt amici homini, qui certi.

(PLAUT. *Pseud.*)

Solemne Nativitatis Domini Bethleem in urbe. (Tabula ad fidem expressa).

ex Graecis aut Armenis schismaticis conflatur, si ad centum suburbanos Mahumeticae legis sectatores.

Nullis litteris, nullis artibus exculti sunt Bethleemitae, si unam demas, conficiendi ex ligno statuas, εἰκόνας, praecipue cruces ex olivo conchis affabre incrustato cum base anaglypta; sunt enim Bethleemitae omnes, non exclusis Iudaeis, anaglyptarii caelatores eximii, quamdiu oculorum acies id sinat, idest antequam consenescant; quum vero a prima aetatula in anaglyphis toti sint, fit ut, labentibus annis, labore assiduo acies hebetetur, quae tandem vanescit. Memini me abhinc septem annos duodecim Bethleemitas conspexisse, qui simul accepti non amplius septem oculis uterentur!

Ad extremitatem orientalem, extra antiquae urbis circuitum, super declivia montis invenitur specus, in quo Christus natus est. In eo Christicolae pietate insignes aediculam iamdudum extitaverant, quam Hadrianus imperator per summum scelus solo aequavit et eo ipso loci, quo puer Iesus vagiens exceptus est, impudicae Veneri signum esse voluit; nec satis impio homini visum, sed lucum propter densa arbore nigrum iussit assurgere, in Adonidis honorem.

Verum hisce omnibus radicitus avulsis, Helena, Constantini mater, magnificam Iesu Deo Servatori aedem exstruxit, quae a primo licet splendore desciverit, adhuc exstat conspicienda.

Specus, qui adventantibus hospitium, iumentis stabulum praeberet, artificiosa in praesens concameratione tegitur; patet in longitudinem m. XII, in latitudinem ad m. IV. Pavimentum albo sternitur marmore, quo item loricati parietes serico peristromate ornantur. Bipartitae scalae a superiore aede ad specum deducunt, ad quem cum perveneris, oculis sese offert pavimento infixum fragmentum ex iaspide, quod argentea stella ambit, his notis inscriptum:

HIC DE VIRGINE IESUS CHRISTUS NATUS EST.

Si III m. inde abscedas, aliud cavum offendis a natura exstructum, cunarum in modum, ubi reclinatus fuit Iesus puer, bove et asello hiantibus ut Eum calefacerent. Gradum adhuc abscedis, atque locum cernis ubi Magi adorabundi consisterent. Nihil sane hoc hypogeo carius, nihil iucundius!

Sanctum et venerabilem hunc specum exiguae cryptae circumstant in aedicularum formam redactae, quarum una a pueris caesis, inter caelites relatos, nomen habet; fert enim traditio, ad edictum Herodis, puerorum caedem sancientis, plerasque matres huc cum suis parvulis confugisse; quas satellites una cum natis repertas iugularunt. Quae supersunt aediculae Paulae matris et Eustochii filiae, mulierum sanctissimarum, et sancti Hieronymi, earumdem magistri, coenotaphio gloriantur.

Omnino dolendum ius proprietatis penes Patres Franciscales integrum non esse, quibus, iam inde ab Ordine condito, Pontificis Maximi iussu, « Terrae Sanctae » loca tradita sunt custodienda. Palaestina omnis Turcarum dominio subditur, frustra adnitentibus qui sacrum bellum sub Crucis vexillo iteratis vicibus susceperant, ut eam in libertatem vindicarent; quare, nisi vectigal pendamus, sacra facere in sacris aedibus prohibemur. Adde quod Graeci et Armeni schismate scissi omni qua possunt arte utuntur ut ius ad sacra facienda in communi cum Latinis participent. Atque utinam ea quae lege sunt Latinis attributa recognoscant, neque identidem pro re nata insurgant ut haec iura pessumdent!

AEM. CRIVELLI.

CUINAM URBIS INCENDIUM TRIBUENDUM

QUOD NERONIANUM DICITUR (1)

IV.

SED et aliud verbis illis « correpti qui fatebantur » addere lubet, quod quidem Ludovicus Dorleans mihi suppeditavit. Ipse enim (2) voci « fatebantur » haec adnotat: « Se Christianos scilicet. Christianis, inquit Tertullianus, quid simile? Neminem pudet, neminem poenitet, nisi plane retro non fuisse. Si denotatur, gloriatur; si accusatur, non defendit; interrogatus, vel ultro confitetur; damnatus, gratias agit. Quid hoc mali est, quod naturalis mali non habet? Timorem, pudorem, tergiversationem, poenitentiam, deplorationem? Quid hoc mali est cuius reus gaudet, cuius accusatio votum est, et poena felicitas? Solis Christianis de fide accusatio confessio est, sola de morte et excidio voluptas. Sic neminem poenitet esse Christianum ». — Stat ergo iuxta obvium sermonem illi vocabulo « fatebantur » addendum: « se esse Christianos », minime vero « se esse incendiarios ». Satis enim ab initio ad finem Tacitus Christianos incendii reos non fuisse, incendium non fecisse indicat atque ostendit.

Cum vero in Ludovici Dorleans, doctissimi viri, mentionem inciderimus, lectionem Taciti cum ipso paullulum prosequamur. Itaque haec subdit: « *Haud perinde in crimine.* Lege: immani crimine incendii, quam odio humani generis convicti sunt. Nam cum odio sui coepit simul veritas, ait Tertullianus, atque apparuit inimica esse. Tot hostes eius extranei, et quidem (*lege:* quidam) proprii (loquitur de haereticis, qui nobis sunt hostes domestici), ex aemulatione Iudaei, ex concussione milites, ex natura etiam ipsi domestici nostri. Ergo odio, non crimine, convicti Christiani, ait Tacitus. Bene; nam nec crimine incendii convictos fatetur, sed odio. Lego autem *immani crimine*, nam *in* nota est, et immane incendii crimen dicitur, quod capitale est. L. Capitalium, § incendiarii de poenis D, et plerumque vivi exuruntur, ait iurisconsultus, si dolo malo incenderint: nam sunt eversores humani generis. Paul. *Sent.* tit. 3, quod notat immanitatem ».

Verum hic aliquid gravius habetur. Quid enim est hic in Tacito dicendi modus: « haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis » ? Si crimen incendii est, cur haud scripsit eidem stilo obsequens: « haud perinde in crimine incendii, quam (in crimine) odii humani

(1) Cfr. num. sup. (2) *Novae cogitationes in libros « Annalium » Cornelii Taciti*, Parisiis, MDCXXII.

Bethleem urbis prospectus.

consulibus natus est anno ab Urbe condita 690, vigesima tertia mensis Septembris die: « Nono », ut ille scripsit, « calendas Octobris paullo ante solis exortum, regione Palatii, ad capita Bubula, ubi nunc sacrarium habet » (1).

Tabulae chronologicae dum *Fastis Consul.* Suetonii congruunt, gratis asserunt, contra Lucae textum, Christum anno 750 ab Urbe

Baptista) venit in regionem Iordanis praedicans baptismum poenitentiae... Factum est autem, cum baptizaretur omnis populus, et Iesu baptizato et orante apertum est caelum... Et ipse *Iesus erat incipiens quasi annorum triginta*, ut putabatur, filius Ioseph ».

Haec ita clara sunt et aperta, ut nemini dubium esse possit de trigesimo illo ineunte anno, ac de anni huius concordantia et congruentia cum anno quintodecimo imperantis Tiberii. Appone nunc Suetonium, qui Augustum obiisse narrat anno ab Urbe condita 767, Augusto mense. Habebis igitur xv annum Tiberii Caesaris coaevum anno ex Urbe condita 782, et absolutum, Martio mense, anno 783; ita enim vulgaris annus ordiebatur.

Tunc vero Christus undetrigesimum annum expleverat, trigesimum inchoaverat, iuxta illud: « ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος ». Ἐν ἔτει autem, quod eodem in capite habetur V, v. 1, gnaro sermonis hoc vocis significare, circa absolutionem, vel consummationem anni ». Quamobrem si tu, lector, paginam Sacri Textus in I° cap. v. 26: « Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ » contuleris cum sequenti: « Ἔμεινε δὲ Μαρία σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆνας τρεῖς. Τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν », probe nosces haec latine nihil, praeter hoc, significare: « Mense absoluto sexto, Maria tres circiter menses morata est, et pariendi tempus venit, et filium Elisabeth peperit ». Numeris ergo dispositis arithmetica vel exigua, patet Christum natum anno ab Urbe condita 753, Decembris inter 24 et 25 mensis diem, consulibus in reliquos sex vel septem dies (nempe usque ad calendas Ianuarias) Cosso Cornelio Lentulo, et Lucio Calpurnio Pisone, quibus, anno procedente *incarnationis* (1) primo, Ianuariis calendis consules succedunt Caius Iulius Caesar et Lucius Aemilius Paulus. In ipso igitur incarnationis anno duo ab Urbe condita numerandi anni sunt, nempe 753 egrediens, 754 ingrediens; ille qui absolvitur, iste qui orditur. Qui rei periti sunt, noscunt annum *Fast. Consul.* initia capere calendis Ianuariis; annum autem novi Caesaris Tiberii initium tulisse ex Martii mensis calendis, quae primum olim anni Romanis notabant diem, atque hac de causa menses, postea qui sequerentur, fuisse Quintilem, Sextilem, Septembrem, Octobrem, Novembrem, Decembrem nuncupatos. Augustus autem, iuxta Suetonii textum Lipsiae a Teubner editum a. 1900, ad unguem expolitum, M. Tullio Cicerone et C. Antonio Nepote

(1) Non *ab incarnatione*; hoc discrepantiae et caput et causa est.

condita natum esse. Quo factum est ut, dum aliquid contra veritatem statuitur, penitus illa mirabilis convenientia vaticinii, quod propheta Daniel edidit, subvertatur. Bene de scientia merebitur, qui tempus probarit huiusmodi, quo mirifice singula conciliamus, et conciliantur. Id autem ita procedit. Artaxerses Longimanus, Artabano interficiente Xerxem, accipit celeberrimam Themistoclis exsulantis epistolam, atque hospitem recipit ditatque, anno ab Urbe cond. 280. Anno vigesimo regni (2) decernit, ac praecipit obtemperanti Neemiae, ut aedificarentur muri Ierusalem, nempe anno 299. Anno ab Urbe condita 753 Christus nascitur IX et VIII cal. Ian., scil. inter 24 et 25 mensis Decembris dies. XIV° incarnationis anno nondum expleto, Augustus moritur, 14 cal. Septemb. (19 Sextilis mensis die). Baptizatur autem Christus post mensem Decembrem ab incarnatione incipiens quasi annos triginta, nempe incarnationis trigesimo, aerae vulgaris post Decembrem mensem anni undevicesimi. Hoc autem tempus perfecte congruit ab exordio cum nativitate Christi, quippe annus iste sit ultimus in sexagesima nona annorum hebdomada, ex septuaginta, quae abbreviatae sunt super filios Abrahae. Itaque annus XXX Christianae rationis, caput est pariter annorum septuagesimae hebdomadae, et est annus XXX a Decembri in Decembrem mensem. Alter annus pone subit XXXI aeque a Decembri mense in Decembrem. Tertius insequitur eodem limite circumseptus. Anno XXXIII aerae vulgaris, die Veneris, 4ª Aprilis, crucifigitur Christus, quarto CCII Olympiadis, aetatis suae anno XXXII, mens. 3, d. 15. Eiusdem Olympiadis anno Phlaego in *Annalibus*, Tallus in *Historiis Assyriis*, Tertullianus, Origenes, Celsus, Eusebius, Hieronymus, Iulius Africanus in *Chronic.* referunt notantque mirabilem eclipsim solis, hoc est solis defectum ipso in meridie, quam eclipsim meridianam astronomi, princeps Newton, ostendunt iuxta naturae leges fieri non potuisse. Probatur itaque primus annus aerae christianae habendus anno ab U. c. 754 mense Decembri, inter 24 et 25 diem, hoc est a Nativitate D. N. I. C.

(1) Op. cit. pag. 39. (2) DAN. IX, 25.

Quae de Themistocle notavimus extra dubium sunt; nam de proscriptione eius quarto sub anno septuagesimae sextae Olympiadis traditur in *Chron.* Eusebii; apud Thucydidem, lib. I; apud Corn. Nep. in *Vita Themist.*; apud Charonem Lampsacenum, cuius Plutarchus in *Themistoclis Vita* meminit. Ceteros, ne longior sim, omitto.

Hinc autem intelligi potest haud recte interpretationem fecisse Fr. Paulum del Rosso (1), qui fuse scribit: « Mortuus est Augustus annum sexagesimum sextum agens, minus quinque ac triginta diebus », cum e contra Suetonius mortuum eum narret « anno ab Urbe condita 767, quartodecimo calendas Septembris, anno septuagesimo sexto et mense uno expleto ».

Compendium itaque summamque totius operis quasi facientes, haec simul ostendimus quae ex relatis fundamentis historicis clara patent. Quum Iesus Christus D. N. anno XV imperii Tiberii Caesaris incipiens sit quasi annorum triginta, quum Augustus mortuus sit quartodecimo calendas Septembres, anno septuagesimo sexto aetatis suae, et mense uno expleto, anno scilicet ab U. c. 767, quum ab hisce 767 annis detrahendi sint anni XV, quos Christum vixisse necesse fuit, ut XV alios addens imperantis Tiberii trigesimum inciperet annum, habebimus nascentem Christum anno ab Urbe condita 767 minus annis XV, nempe anno 752. Hic autem erit incarnationis annus; ab incarnatione sequens annus erit. Aliud quippe incarnationis, aliud ab incarnatione est. Quum ergo consideraverimus insuper, in quovis Romanae urbis anno, duos annos Christi Domini contineri, habebimus annum salutiferae incarnationis in anno 752 et 753 constituendum, ita ut, qui ab incarnatione annus futurus erit, 754 numeretur primus.

Cerchiara, in Calabris.

PETRUS ALEXANDER M. ROVITTI.

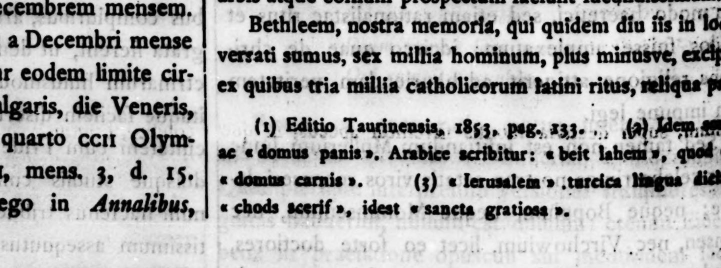
DE BETHLEEM URBE

AC DE "CRYPTA NATIVITATIS"

BETHLEEM, ipsa vi nominis (2) clara urbs, at Christi incunabulis clarior, super unum ex Iudaeae montibus sedet; non amplius sex millia passuum a « Sancta Urbe » (3) distat; ficubus, olivis, vitibus, ceroniis consita, quae ipsius urbis atque collium prospectum faciunt iucundissimum.

Bethleem, nostra memoria, qui quidem diu iis in locis versati sumus, sex millia hominum, plus minusve, excipit, ex quibus tria millia catholicorum latini ritus, reliqua pars

(1) Editio Taurinensis, 1853, pag. 133. (2) Idem sonat ac « domus panis ». Arabice scribitur: « beit lahem », quod est « domus carnis ». (3) « Ierusalem » turcica lingua dicitur « chods scerif », idest « sancta gratiosa ».

"Crypta Nativitatis" ad Bethleem.

propter nomen meum »? (1) Ad internecionem saevitum in eos est, quia Christi nomen non eiuratum, neque periuratum vita carius praeferebant. Tu qui credis Paulo apostolo (2), in iis, quae ad tua detorques, cur non credes eidem dicenti Romanis (3): « Vestra obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis »? Haecne incendiariis?... Et incendiariis, quae in I eiusdem Epistolae capite, praeconia deberentur? Quis autem est scribens? Idem qui in IV capite Epistolae primae ad Corinthios de se ferre potest: « Spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus ». Movet quippe me incendium Urbis!...

G. P.

Cl. vir Carolus Pascal una cum altera, eaque locupletiore, opusculi editione, in scriptorem nostrum animadversiones misit, quas integritatis nostrae causa heic ad amussim referimus.

Omnia quae G. P. in commentario qui inscriptus est *Vox Urbis* (n. XXII) attulit ad meam de Neroniano incendio opinionem refutandam imminuendamque, ex uno, puto, pendent errore, quem si tollas, tota cadit ratio. Distinguendus est enim is qui incendium fieri iubet ab iis qui comparant, vel sua sponte, vel ut mandata efficiant. Cum Tacitus in dubitatione versatur an Nero ipse incendium fieri iussisset, minime ex hoc est efficiendum ipsum omni culpa Christianos absolvisse, de quibus immo utpote fatentibus et convictis loquitur, statim addens eos sontes et novissima exempla meritos esse. Videtur igitur ipse de Christianis quin flammas concitavissent, minime dubitasse; tantum incertus suspensusque fuisse de Nerone, an incendium suasisset vel iussisset. Ad quae spectant verba illa: « *quamquam adversus sontes*... miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in saevitiam unius (Christiani) absumerentur ». Christianos quosdam inter Neronis servos fuisse, cum ex certis constet testimoniis, nemo, puto, unquam negabit. Scriptores igitur qui Neronis iussa attulerunt, idcirco in hanc adducti sunt sententiam, quod Neronis servos quosdam incendium concitasse constabat.

Liceat nunc mihi, in scriptorum latinorum interpretatione, si G. P. audire volumus, claudicanti, pauca et de iis addere, quae in posteriore commentario (num. XXIII, p. 183 sq.) sunt. Omnia quae ibi scripta leguntur spectant ad vim significationemque vocabulorum, quae sunt « subdere », « flagitium », « perinde ».

« Subdere reos » ita intellegi volunt permulti ut sit « falsos reos pro veris inducere ». Perperam puto. Iam in libello nostro iterum retractato (IIª edit., p. 33) monuimus huic dicendi rationi eam tantum esse sententiam, ut sit « statim in reos quaestionem instituere, ut vel rumor aliquis tollatur, vel periculum avertatur ». An ii qui accusantur, maleficia revera admiserint, necne, non verbo ipso sed orationis contextu declaratur. Si quando Tacitus insontes pro sontibus esse in rem vocatos significare vult, non « subdendi » sed « vertendi » usurpat verbum.

De « flagitii » vocabulo minime in dubitationem adduxi quin ipsi probri vel ignominiae alicuius significatio esse possit; hoc tantum volui, latius eius vocabuli patere sententiam, ita ut et de sceleribus dicatur. At in Taciti loco « per flagitia invisos » vox hac altera sententia idcirco est accipienda, quod, paulo post, ea leguntur: « sontes et novissima exempla meritos » (italice *colpevoli e meritevoli delle più inaudite pene esemplari*): quibus de verbis, nescio cur, omnino ab iis siletur, qui mea refellere et comminuere conantur argumenta.

Quod autem spectat ad dicendi rationem « haud perinde quam », vehementer gaudeo complures locos a G. P. esse collectos: ex unoquoque enim loco ea dilucide patet, quam posui, italica significatio *non tanto quanto* (4).

(1) *Evang.* Matth. X, 22; XXIV, 9; Marc. XIII, 13; Luc. XI, 17; Ioann. XV et XVII.

(2) Vide opusculum, pag. 23 et seqq., item 28 in nota, item pag. 11.

(3) *Ad Rom.* XVI, 19.

(4) G. P. meam referens sententiam, « non » illud omittit, mihi igitur tribuens, quae nunquam volui.

Ex duabus igitur rebus, quae instituta comparatione afferuntur, altera maior est, sed utraque utpote vera adducitur. Ea exempla producam, quae G. P. putat, si in meam sententiam intellegantur, prorsus ridicula fore:

a) *Ann.* XIV, 48: « tum primum revocata ea lex; credebaturque haud perinde exitium Antistio quam imperatori gloriam quaeri; ut condemnatus a Senatu, intercessione tribunitia morti eximeretur ». Italice haec sunt vertenda: *Si credeva volesse procurarsi non tanto rovina ad Antistio, quanto gloria all'imperatore*. Morti enim Antistius eximi poterat, non omnino exitio; si bona publicarentur, ipse in exsilium ageretur.

b) *Ann.* XIV, 58: « Plauto parari necem non perinde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur ». Ita in italicum verte sermonem: *non potè tenersi tanto segreto, perchè erano in parecchi a darsi cura della sua salvezza*. Id est, si sententiam plenam absolutamque proferre volumus: *non potè tenersi tanto segreto, quanto si sarebbe tenuto, se nessuno si fosse curato di lui*.

Cetera exempla mitto, quia eiusmodi sunt.

Carolus Pascal.

PRO ELEPHANTIBUS

Annus, ni fallor, effluxit, ex quo Anglici praecipue diariorum scriptores commoveri visi sunt maxima concordia ob cuiusdam Galli La Bordarie, inclyti veluti Nembrod maximique venatoris, scriptum Lutetiae Parisiorum evulgatum. Ille enim poenitentia nescio qua victus, acriterque cladium suarum, quas per africana litora duodecim ad annos patraverat, dolens, media et consilia multa quidem proponebat, argumenta et rationes disserebat eloquenter, ut elephantes, maximae Africae totius et Asiae utilissimae belluae, ab immani venatorum rabie tandem aliquando protegerentur. Redeunt haec optime his adamussim diebus, quibus Londinense collegium coetus comitiaque publice edixisse perlegimus, in hoc plane tendens consilium, ut africanae belluae, quae maxime hominum vitae et commerciis inserviunt, arctis legibus, dum tempus est, conserventur. Per Africam enim omnem, ut computatum saepe est, quadraginta harum belluarum millia quotannis interficiuntur, et plerique mares, iique provecta quidem aetate, quippe quorum eburnei dentes maiores sunt atque candidiores.

Profecto inter animantia de homine optime merita est elephas dinumerandus, qui sive in veneranda antiquitate, sive nostris hisce temporibus in humanae societatis famulatu laude haud exigua stipendia fecit emeritusque unanimi consensu relatus est. Immanis iam belluae vires tunc primum Quirites, maiores nostri, persenserunt, vultumque asperrimum demirati sunt, vocemque exaudiverunt cum in Tarentino bello Pyrrhum eorum ordinem contra suas legiones disponere conspexerunt.

Visi enim sibi turritum quasi murum, cursu quodam immani, sese loco dimoventem videre, et occurrentem strepitu maximo, veluti si millibus ululantibus monstris repletum cyclopes Aetnaei confecissent. Nec satis; murus enim omnis horrendas quasi manus et arma promuscides vibrabat, quae vix diro flagello, velitibus disiectis, ad manipulos accesserunt hastatos, principes, triariosque alios post alios evertentes ac permiscentes ictibus prostrabant, pedibus, quasi mobilibus columnis, calcabant corpora confringebantque, sanieque et clade campum complentes, reliquos in fugam citissimam convertebant.

At in sequentibus praeliis, paulatim terrore sublato, boves illos Lucanos - ita enim a Lucania, ubi primum eos viderant, appellarunt - complurimos interfecere vel captivos abduxerunt, et praecipue bello punico secundo, iis enim facile disiectis, Zamae victoria Africano Scipioni parta est. Fuit immo Pompeii tempore admirabile monstrum fractam sibi fidem acerrime belluas esse conquestas, quae circensibus in ludis, numero fere triginta, in venatione populo propositae fuerant. Belluae enim cum in africano litore, ut naves conscenderent, magna militum vi impellerentur, ingrato sibi itineri acquiescere nolentes, custodum agmina violento impulsu ter quaterque disiecerant. Tandem vero mansuetarii ultra advenere, ac reluctantes gravi sermone adlocuti sunt, ut aequo animo essent, praestitoque iureiurando spoponderunt nullum ex iis Romae detrimentum vel malum passurum. Qui cum contra, fracta sponsione, in circum sese deductos viderunt, sagittarumque ictibus undique petitos, arenam discurrere furentes promuscidesque in aerem vibrare, qua si deos nutu et voce de infidis civibus obtestarentur. Rem profecto ita enarrat Plinius (1): « Amissa fugae spe, misericordiam vulgi inenarrabili barritu quaerentes supplicavere, quadam sese lamentatione complorantes, tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris ac munificentiae honori suo exquisitae, flens universus consurgeret, dirasque Pompeio, quas ille mox luit, imprecaretur ». Et quidem ipse qui adstabat Cicero, Mario fratri suo Pompeianos illos ludos describens, laeto esse animo eum, quod non vidisset, iubebat monebatque: « Extremus elephantorum dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbae, delectatio nulla exstitit. Quin etiam misericordia quaedam consecuta est atque opinio eiusmodi, esse quamdam illi belluae cum genere humano societatem » (2).

Verum lenioribus saepe spectaculis iis utebantur maiores, vel in catadromo, quo per extensam funem belluae discurrerent, vel inter epulas ut triclinium ingrederentur, et una cum convivis discumberent, et promuscidem pro calamo adhibentes, versus et auguralia verba in mensa describerent.

Magna est inde elephantibus veneratio per saecula parta, et vetustissima nobilitas, laudeque Ciceronis nulla maior, qui belluam omnium prudentissimam eos existimavit. Qui itaque sive nigri sive albi coloris venatores tanto ardore eos delere per Africam nituntur, insanum quid pariter et impium faciunt.

Ebur enim dentium, ut lucrentur, interficiunt; at stulto consilio nec aliter, quam si agricola fructuum cupidus arborem radicitus evellat, ut eos colligere commodius possit. Quo quidem ritu longe prudentius Angli per Indorum fines erga asiaticos elephantes sese gerunt. Eos enim captant quidem, sed et alunt et colunt, et ut multiplicentur quam maxime curant, atque in greges, quantum licet, augent. Indi enim a summa usque antiquitate animantium viribus potentissimis, domitaque nativa superbia, maximo iuvamine utuntur, et ad persulcandos aratro agros, et ad vehes et onera gravissima pertrahenda, et ad explenda itinera. Sed bellicus potissime usus est: commeatus enim et impedimenta nullus currus tanta mole valet circumferre quam elephas, neque allud est animal quod tormenta bellica, non modo quae in apertis pugnis deducuntur, sed quae ad obsidiones pondere immenso adhibentur, tanta facilitate, dorso imposita deferat.

Quapropter Anglos videre non mirum est, tantae utilitatis conscios iam atque peritos, cum Africam inferiorem in suam ditionem omnem fere exceperint, detrimento insanae venationis totis viribus occurrere, atque coram ceteris nationibus obtestari, tantarum belluarum saluti communi consilio cavendum esse.

A. L.

(1) Lib. VIII, cap. VII. (2) *Ad Fam.* III, 1.

ANNALES

Yorck tribunus in Sinis mortuus - Pacis bellive ambigua negotia - Krüger praeses Coloniam et Hagam iter faciens - Boerorum advelitationes - Mauritana et Somaliana seditio.

Sociatae Italorum Germanorumque copiae, quae trans Sinensis imperii moenia ad paganos coercendos progressae fuerant, redierunt, his diebus, ad castra. Praelia sane, quae secunda fortuna inierunt, nec cruenta profecto, nec gravia; quamquam miseris incolis minime salubria fuere. Sed tamen Yorck, Germanus tribunus, agmini praepositus, morbi citissima vi praereptus suis militibus est. Cuius reliquiis Pechinum reduces milites solemnia iam funebria

generis (contra, adversus humanum genus) »? Quia levitati nostrae legere festinanti non illud apparet quod est, sed plerumque quod optamus videndum, propterea quod praetereuntes male intellecta vocabula magnam sapientiae pedaneae molem superaedificamus vocibus a propria, germana et nativa significatione distractis. Ubi enim perpendissemus Taciti sententiam constantem et inconcussam, qua nec semel nec bis, uti exposuimus, Neroni tribuit incendium, non Christianis, idque ex factis et monumentis historiae – ait enim: *utrumque scriptores tradidere*, scilicet: « forte, an dolo principis, incertum », – illud ante oculos et ora obversatum esset; nempe aliud crimen esse, aliud facinus. Ac proinde ubi Tacitus ait « in crimine incendii », clare indicat *accusationem incendii, non facinus, non quid patratum*; ubi vero ait: « odio generis humani », indicat illa, quae de Evangelio verba retulimus, et quibus Christiani accusabantur, tamquam de facinore, de scelere, quasi obedirent legi, quae adversus patrem et matrem et fratres et sorores et uxores, et vel adversus propriam animam odia praeciperet. Convicti ergo sunt non in accusatione incendii, sed convicti sunt odio humani generis. Quod ego ex Tacitianis locis possum ostendere. Nam lib. XIII, cap. 43 auctor scribit: « Repertique accusatores, direptos socios cum Suilius provinciam Asiam regeret, ac publicae pecuniae peculatum detulere. Mox quia inquisitionem annuam impetraverant, brevius visum suburbana crimina incipi, quorum obvii testes erant. Si acerbitate accusationis », etc. Item in eodem libro, cap. 19: « Laetus oblatis [illegible] histrionem libertum et ipsum Domitiae (Atim[illegible]) [illegible] ire propere, crimenque atrociter deferre ». [illegible] in libro eodem, cap. 10: « Neque recepti sunt inter [illegible] Carinas Celer, senator, servo accusante, aut Iu[illegible], cui fama in Britannicum crimi[illegible] ».

Ex eodem T[illegible] plura, [illegible], quae habet *Ann.* in lib. I, [illegible] libro VI, cap. [illegible], et quae pariter [illegible] cap. 5, quibus [illegible] consuevisse Tacitum dare voci « crimen » significationem accusationis et calumniae, non sceleris patrati, non facinoris. Sed ego, mi Pascal, te utar auctore, qui in illo Lexico tuo Taurini edito, anno superiore (pag. 76) ita scripsisti: « Crimen, *delitto, colpa. Presso Cicerone è solo l'imputazione del delitto, non il delitto stesso. Quindi vuole con sè il genitivo del nome del delitto* » (1). Res nostra est, o sodes, nam hic habemus in casu genitivo nomen facinoris: « in crimine incendii ». — Inde addis exempla e Cicerone desumpta (*pro Roscio Amerino*, 26, 72): « Tanti maleficii crimen probare »; (Caes. 27, 65): « Crimen maximi facinoris ». Promis insuper exempla e *Verrinis*. Idque optime, namque et verbum criminari, subdis, idem est atque accusare, italice *incolpare*. Anne oblitus eorum es, quae ipse docuisti, et contra te scripsisti?

Itaque huc ea revocans, quae de adverbio « perinde », valde Tacito in deliciis – quippe ter decies eo et quinquies utitur in libris, qui supersunt adhuc – iisque addens quod in cap. 21 libri XIV legitur, quod istiusmodi est: « Consultum parcimoniae, quod perpetua sedes theatro locata sit, potius quam immenso sumptu, singulos per annos consurgeret, ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos... » (ubi vides vocem « perinde » haud ferme « tantum », uti in votis tibi est, sed « ex eo », « ideo » « hac de causa » intelligendam), periodum illam Taciti dabo, pedestribus redditam vocibus, et congruam ceteris, quae Tacitus edidit dum Neroni potius, non Christianis, tribuit Urbis incendium; i. e.: « Igitur primo correpti qui fatebantur se Christianos esse, deinde indicio eorum multitudo ingens, non hac de causa – (non ita, non ideo) – convicti sunt in accusatione incendii, sed potius odio humani generis convicti sunt ».

Atque ut aliquando desinamus verborum ambagibus uti de crimine incendii in Christianos allato, cedo locum ex Tacito apertissimum, quo ille Neronem, non Christianos, incendiarium Urbis proclamat. Reperies in *Annalium* libro XV, cap. 67: « Subrius Flavius, tribunus... postquam urgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusque a Nerone, quibus causis ad oblivionem sacramenti processisset: — Oderam te — inquit — nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti; odisse coepi postquam parricida matris et uxoris, et auriga, et histrio, et incendiarius exstitisti. — Ipsa », prosequitur Tacitus, « retuli verba, quia, non ut Senecae, vulgata erant; nec minus nosci decebat militaris viri sensus incomptos et validos. Nihil in illa coniuratione gravius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi, quae faceret, insolens erat ».

Ecquis Christianos, post haec, incensae Urbis reos, Tacito teste, appellarit, quum Tacitus non hosce incendiarios, sed Neronem centies incendiarium evincat, ac denique incendiarium dicat?

Aliud denique argumentum meo iudicio gravissimum heic praebetur. Proscriptionis tabulae in Christianos datae, vulgataeque sunt, ut Christianorum nomen toto orbe terrarum funditus aboleretur, monumentaque huiusmodi, quae Neronem collaudant ob novam superstitionem deletam, in Hispania fuerunt reperta. Si in scelus immane immanis incendii animadversum fuisset, extra incensae Urbis moenia vagari poena non debuisset. Quid enim commune cum incendiariis habebant, qui in Galliis, qui in Africa, qui in Asia Christiani degebant? Quid senes, quid pueri, quid virgines, quid matronae, quos omnes et sexus, et aetas, et mores, et vires, et montes, et maria, et regiones, et longo separata loca intervallo a communione sceleris, a suspicione facinoris, ab accusatione quavis denique arcebant? Contra hos tamen constituta iudicia, quorum apud nos exstat memoria. Nihil de incendio Urbis adversus hos quaesitum; ridiculum quippe ab iis id quaerere foret, quos tam aperte illa defensio, quae nuncupatur ex *alibi*, tuebatur. Hi ergo ne fecerunt incendia contra legem, horrendum scelus, qui anteferebant mortem mendacio, quo servarentur?

Quid si negavissent esse se Christianos? Libertas et praemia. Quid si Christianos esse se faterentur? Parata tormenta, lupanaria reserata, quod morte ingenuis ducebatur atrocius, rogi, ignes, equulei, serrae, cruces. Illi autem, potiusquam foedari mendacio, amplectebantur crucem, et ibant morituri in pace. Quid est hoc, quaeso, quid probat, nisi esse eos humani generis odio convictos, quia Christianos esse se faterentur? Et quid haec indicant, praeter Christi prophetica verba: « Eritis odio omnibus

(1) I. e: Apud Ciceronem unam indicat insimulationem facinoris, non facinus; quapropter post se in casu genitivo repetit facinoris nomen.

LOLLIUS
SIVE DE PROVECTA LATINITATE

Interea doctores consilia secum communicant de honesta missione danda Probatio. Vicit autem sententia benignior his de causis: quod adolescens esset optimis moribus; quod annum primum et vicesimum praetergressus ieiunii lege teneretur; quod biennio in litteris insumpto, philosophiae multo vacaret utilius, quam graecis litterulis aut latinis; quod satis ingenii explicuisset in interpretando Iliadis loco; morosi autem et inepti iudicis esse curare minima, et in scripturae signis aut in voculis immorari, quibus praesens aetas adeo indulgeret; quod is denique ad Collegium pertineret, cui nomen *Cato maior*, qui vir fuisset graecae humanitati infensissimus.

Idem fere doctrinae specimen Catoniani ceteri ediderunt. Quorum cum a nemine Nandus impetrare potuisset ut graece legeret, tandem Egesippum, quem extremum vocaverant, his compellat: — Reperies, adolescens, tranquillum locum ubi tuas virtutes explices, si, remota omni graeca lectione, de Homeri vita dixeris aliquid.

Eges. — De patria Homeri disputatum esse constat ex Ciceronis verbis in oratione pro Archia: « Homerum Colophonii civem esse dicunt suum, Chii suum vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnaei vero suum esse confirmant ».

Nand. — Tu vero quid censes?

Eges. — Ego censeo patriam Homero fuisse nullam.

Nand. — Tu ergo iis accedis, qui dubitant fueritne unquam Homerus?

Eges. — Absit ut negem hominem, cuius exstat nomen. An vero dubites num ego sim, dum vocor Egesippus?

Nand. — Plura quidem vivunt nomina sine re. Sed, his omissis, disseras velim de quaestione, quam Homericam dicunt.

Ad haec Trebatius contracta fronte: — Abstine, quaeso, Nande, abstine sermonem de istis rebus. Neque enim quae nunquam audivi ante hunc diem facile immittam in aures meas, neque fas adolescentibus existimo penetrare in huiusmodi palaestram. Ubinam gentium sumus? Longe alia erat pueris nobis disciplina, quum nefas habebatur ea curiosius exquirere, quae maiorum monumenta tradidissent. Nunc opinionum commentis oppressi sumus, adeoque delirantium audacia percrebuit, ut iam parum videatur moveri terram, stare solem, sed nec esse nec vivere dicantur illa quae et sunt et vivunt. Qui si mos paullum assumpserit vetustatis ac roboris, iam nec humani generis testimonium, quin etiam nec ipsa oculorum auriumve iudicia rata habebuntur, nedum Livii auctoritas aut Nepotis fides in tuto sint.

— O beatum senem, qui tuismet oculis Homerum vidisti! — ita vox quaedam e discipulorum subselliis profecta est, non adeo suppressa ut aures doctorum non iucundissime afficeret.

Ob haec ira percitus praeses repente prosiluit, et: — Iamdudum — inquit — ausculto, iamdudum observo quid istic rerum geratur. Plane novi auctorem strepitus. At si detexero, sex aut septem arripiam, extrudam aedibus, statuamque exemplum impudentibus, ne talia deinde quisquam audeat. Interim medius hic se sistat Albinus.

Vix erat regressus aulam ingenuus adolescens, a qua paulisper secesserat ut necessitati corporis inserviret, quum terribile illud intonuit « iamdudum ausculto ». Ubi ergo designari se sensit, properato gradu constitit ante praesidem, et: — Numquid me vis innocentem opprimere?

Praes. — Excusatio non petita accusatio manifesta. Nonne igitur tua fuit illa vox?

Alb. — Nulla mihi, quod sciam, excidit vox. Nemo autem praesumitur malus nisi probetur.

Praes. — Contra in discipulorum grege nemo praesumitur bonus nisi probetur.

Alb. — Atqui ego aberam.

Praes. — Debueras adesse. Nunc, hercle, adstabis, neque hinc abire te sinam donec viro clarissimo Trebatio satisfeceris.

Hic, quamquam in iram praeceps, blando alloquio petendum iuvenem ratus: — Bonum animum habe — inquit — mihique da operam. Ubi te fugiet memoria, ego subveniam, nec erit quidquam quod Catonianis invideas. Unum illud precor quaesoque, ne manus afferas adversariis de impio parricidio cogitantibus. Proh facinus! Homerum, divinum hominem eundemque coecum, quantum in te situm est, vita privare! Sed unde hausta tibi tam inaudita doctrina?

Alb. — Dispeream, nisi Homeri carmen plus oculis meis amem. Utrum vero duplex eius poema uni eidemque sit tribuendum, itemque, fuerit necne unquam Homerus, id mea interest parum. Illud quidem certum est, utramque disputationem multis abhinc saeculis fieri coeptam; tantum abest ut inaudita sit, quemadmodum reris. « Graecorum », ait Seneca, « iste morbus fuit, quaerere... prior scripta Ilias an Odyssea; praeterea an eiusdem essent auctoris » (1). Quae controversia inter grammaticos Alexandrinos est agitata. Apud Photium vero scriptum in *Bibliotheca* est, Homerum, in suis poematis contexendis, a Phantasia Nicharchi filia plura sumpsisse, cuius opus de Troico bello ac de Ulyxis erroribus multo ante compositum in Memphidis aede invenisset. Eadem memoriae prodit Eustathius in adnotationibus ad Iliadem.

(Ad proximum numerum).

P. ANGELINI.

(1) *De brevit. vitae*, 13.

PER ORBEM

CONSUETA quotidianae fortunae acta scribenti mihi grave est alma ipsa ex Urbe inchoare. Tiberinus enim pater diuturnis imbribus tumentes fluctus adeo inflavit extulitque, ut inferiora iam urbis loca diffuso lacu limosaque unda obrueril, aggeres, quibus in alveo et in cursu continebatur, pluribus in locis diruerit, domusque plebeias et humiles evertere minitatus sit. At suburbanum agrum, praecipue Ostiam versus, inundavit, multo cum satorum et pecudum detrimento. Ante portam Flaminiam quoque Anienis fluminis confluentes fluctus eadem rabie eademque celeritate turgidi, coniunctis cum Tiberi undis, agrorum ruinam longe lateque et ipsi operati sunt.

♠

Aquosas calamitates ignitae sequuntur, quarum gravissima ad Aniche, Gallorum oppidum, in carbonis fodina exarsit. Dum enim in puteum opificibus iam frequentem per funes est descensio, auditur repente tonitrus veluti fulguris, terribilique conquassatione commotae fodinarum inferiores cavernae franguntur, statim ac ruunt. Effossoribus enim decurio pyroxili pulveris chartulas distribuebat, cum harum una repente incensa acervum inflammavit, cuius combustione fractae parietes sunt. Inter multam parentum cognatorumque turbam, quae ad cladis locum statim convenit, ut rudera amoverentur manus appositae, effossorumque cadavera quinque eruta in lucem.

♠

Ex California, septentrionalis Americae provincia, similis innotuit eventus, qui prope S. Francisci urbem accidit. Curiosa ibi spectantium manus, ut pilari ludo quem pedibus agunt (*foot ball* vulgo nuncupant) commodius adstaret, in clybani ad liquanda vitra tectum conscenderat. At fracto ob pondus tecto, decem et amplius homines in candentem clybanum prolapsi, miserrime flammis combusti sunt, quos inter pueros quosdam incauto studio enecatos parentes lugent.

♠

Belgae contra, cum anxie manerent Krüger praesidem Lutetia advenientem, militum sicariorum cruentam cladem prodigio quasi vitarunt. Criminis foedus decuriones quidam ex Bouillonensi legionaria schola inierant, ut manipularem veneno interficerent, alterum a centurione pugione ferirent, parochum loci et medicum legionis manuballista necarent. Quae rabies vel quae amentia ad tantum facinus illorum militum efferatum animum induxerit latet adhuc. Placuit vero superis ut coniuratio innotesceret; quare vinculis onusti nefarii milites in carcerem detrusi sunt, ubi tamen, minime sceleris poenitentes, *carmagnole*, quem vocant, anarchystarum hymnum proterva voce recinunt. Noctu immo consocii ipsis peiores audacter, sed frustra, eos e carcere educere tentarunt.

♠

In hos quidem et in similes optime puto animadvertisset Thomas ille Bonham, qui inter americanos a publica tutela milites audacia et prudentia simul iam celeberrimus exstitit. Homo pusillus quidem corporis habitu, tenuibus viribus, lenique voce, sed calliditate adeo sagax et propositi tenacia adeo fortis, ut terror latronum sicariorumque factus sit. Hic – audite enim recentissima eius gesta – noctu cum latronum manum in aulam quamdam convenire vidisset, nec sciret plane quo pacto ipse unus manipulum captivum faceret, puerum ad ferreum filum emendum misit. Ferreis staminibus deinde tot nodos aptavit quot latrones erant, quibus instructus ad aulae portam inopinato comparuit. Inde iactis nodis singulorum collum constrinxit, detinuitque fortiter, ac post se captivum gregem ducens ad stationem triumphans cucurrit. Huius similes venatores et custodes non tam Belgis sicariis quam et eorum sodalibus ominor.

VIATOR.

VARIA

Arbores celeberrimae.

Tres in Germania sunt arbores magnitudine mirabiles. Praedium, quod dicitur Cadinen ad Elbing, in orientali Borussia, quod imperator Wilhelmus pecunia emit, in nomine est quercu amplissima in aditu roborarii. Quercus haec, cuius aetas intra octavum saeculum, nisi ultra, est, talis habetur in trunco, ut septem vix homines amplectantur. Truncus intus est vacuus, et portas ac fenestras habet, decemque capit homines. Arbor altera, gigantea mole, in eadem stat provincia apud Wehlau. Tilia est, cuius truncus septem veluti costis constans, erigitur ferme quercum circuitu aequans; atqui ipsi nomen ob septem costas inditum, quasi septem sorores tiliae sint in unum corpus conflatae; hinc vocatur « arbor septem fratrum ». Tertia arbor, tilia pariter, apud Dribek in coenobio asservatur, in regione Hercyniae silvae. Par aetas, par vigor; at ramos eius catenis adstrinxere ferreis, ne in ruinam, ventorum vi divaricati, labantur. Fortassis insignior in agro Tiburtino, Hadriano in rure, est illa olea, quam Hadriano aequalem, ac ab ipso Augusto consitam, creditamque solo uberi ferunt. Digna visu, non verbis, quae excedit, rei magnitudo, moles, et vita. Si enim fructum et ramos respicias, esse nemus, esse olivetum credis; si truncum vero, arborem unicam. Celeberrima denique in Sicilia est illa castanea, cui a centum equis nomen; fama est enim sub ramis eius integros inviolatosque a pluvia centum equites permansisse. Talis autem truncus, ut per eum publica via, veluti sub arcu, procedat.

✻

Exiguis libris bibliotheca ingens.

Inter cetera digna visu, quae in Expositione Parisiensi fuere, recensendam iure censemus bibliothecam minimis mole libris constantem, quos magna industria Salomon, fodinis prospiciendis mathematicus, comparavit. Praesertim ex Batavia tulit, ubi XVIII saeculo exigua volumina in more, in luxu, in deliciis erant. Mille et quingenti libri sunt omnes, quos bibliotheca-armarium continet altitudine assurgens ad metri dimidium, latitudine ad triginta centimetra. Quanta est patet, nam imposita est super agnosterium eo stilo excultum ac decoratum, qui tempore Ludovici XIV, Galliarum regis, invaluerat. Volumina, quae in hac vetustissima sunt, XVI ultra saeculum non remeant. Minimum ex hisce tale, ut quarta pars illius chartulae, quae pretii loco epistolis apponitur mittendis, prorsus operiat. Quatuor millimetris autem solidum est. Centum ac sexaginta paginas numerat inter frontem et syllabum, quem indicem dicimus rerum, quae continentur in libro. Nihilominus characteres, seu notae, ita perspicui, nitidi, vivique apparent, ut distincti oculis, et nullo crystalli auxilio lenticularis ope legantur.

Hoc autem non modo rarum, sed fere unicum credimus, illudque probat quod multi decantant, in exiguis et magna interdum haberi.

✻

Ioci.

Ancillae acumen.

Arctopista, ancilla a cubiculo, postquam satis dominae in theatrum iturae noctu, iustumque fecerat, absentibus heris in caveam descendere solebat, et inde auferre vitream amphoram consule Manlio obsignatam, qua dein in suo cubiculo fruebatur in pace sorbillans. Pincerna, cuius in gallinarium vulpecula illa saeviebat, aegre ferens divitiarum diminutionem suarum, omnia se fassurum dynastae, dominae utriusque, minatus est. Tunc Arctopista dominam multis cum lacrimis docet, se decidisse inhoneste per scalas, pincerna vidente et irridente, et minante se conservis reliquis narraturum. Iuberet ergo mature silentium. Ubi mane fuit pincernae attonito dynasta: — De his, quae circa Arctopistam noscis, cave ne cui dicas; eliciam, si audivero vel auram. — Ille taciturnior pisce; domina laetior, obedientia servi; Arctopista vino indulgentior. Quid praestantius?

P. d. V.

✻

Avari fatum. (Ex ital. CAROLI RONCALLI).

Rosmundus, fur abstulerat cui scrinia, vitam
Linquere decrêrat mox laqueo implicitus;
Ast ob avaritiam foedam se pronus in altas,
Parceret ut resti, praecipitavit aquas.

IOAN. BATTANIUS.

EPISTOLARUM COMMERCIUM

Clarissimis viris BEN. ART..., **Florentiae**; CL. MUR..., **Mediolani**; IOS. SCH..., **Argentorati**; GUIL. MÜL..., **Berolini**; PH. LEP...., **Madriti**; ST. PAK....., **Moscae**, SOCIISQUE OMNIBUS, qui acceptam schedulam cum duabus novis subnotationibus tam cito remiserunt, gratias agimus maximas. Eorum nomina in albo bene de *Voce Urbis* meritorum retulimus, et promissis manebimus, nullo ipsorum impendio commentarium per totum an. MCMI mittentes.

Cl. v. IOAN. SAM.., **Lublini**. – Optimum profecto consilium; sed impares oneri ferendo sumus. Curnam rem S. C. de Propaganda Fide non proponis?

Cl. v. IOAN. ORT., **S. Fide in Argentina republica**. – Diribitoriam chartulam, quam ad nos misisti, post editum num. XXIII accepimus.

Cl. v. IAC. TAS..., **Moloeme**. – *Poplicola* eadem sentit, quae tu; haec tibi confirmat, dum gratias refert.

Cl. v. V. HERT.., **Mendhusil**. – Mitte, et videbimus.

Cl. v. AM. ROB.., **Marleville in Canada**. – Clarissimus ille vir longum per Europam iter suscepit; mitte igitur litteras ad nos, qui profecto curabimus ut ille habeat.

ASSIDUUM LECTOREM EX HUNGARIA volumus certiorem Mariani Armellini alia scripta nondum praelo tradita nos his diebus acquisiisse, quae proxime vulgabimus.

A SECRETIS.

indixerunt, foederatisque totius mundi copiis adstantibus iusta celebrarunt.

✱

Pacis componendae colloquia et pacta fluctuantia eademque semper incertitudine, tum inter foederatorum legatos, tum eos inter et Sinensium principes, agitantur. Sed quamvis ipsi Germani multum iam a rigidis eorum formulis, quas primum ultro obtulerant, recesserint, haud tamen videtur optatae concordiae proximum affulgere tempus. Ipsa immo imperialis aula, si recens acceptis nunciis est danda fides, tantum abest quin Pechinum revertatur, ut contra Wu-chang-fu ad urbem, Hu-pe provinciae caput, quae media totius imperii in Yang-tse-kiang fluminis ripis consedit, Ciang-ci-tung praefecti sub praesidio fugam paret. Timor enim belli procerum mentibus semper imminet, cruentaque consilia, dum patet arbitrium, sedulo ac assidue agitare ii non desinunt, nec pacificis votis eorum, neque sponsionibus fides ulla tribuenda est.

✱

Krügerio, Transvaalianae reipublicae praesidi, Coloniam ex Gallia peregrinanti, nunciatum est nullum esse Germanorum Caesari animum sive visitantem ad colloquium excipiendi, sive civium eius desperatam iam causam iuvandi. Repulsa ingrata ferme, atque improvisa, senis tamen constantiam non fregit, cui immo, solatii ad instar, haud defuerunt fervidissimae et altissimae universae Coloniensium civitatis ovationes et acclamationes, quibus Germanus etiam populus late aperuit, sese quoque iustitiae et virtutis caussam quam maxime caram habere. Inanes vero tum Gallorum tum Germanorum civium plausus! Quid plura? Ipsa Batavorum, qui fraterno sanguine Boeris miseris devinciuntur, inania sunt vota, quibus extorrem, Hagam tandem attingentem, ipsi vicissim exceperunt. Quae igitur spes manet?

✱

Quamquam ultima illa Boerorum agmina indefatigato labore quotidiana pugna hostes patriae urgent. Dewet's-dorp urbis praesidium, circumclausum regente a Dewet duce, eius in deditionem venit, Buffalo's-port in loco Bloemfontein ad urbem, Anglorum suppetiarius flammis incensa est, dum Worcester in montibus, media ipsa in Anglorum colonia, indigenes coloni, qui suam veluti patriam Afram terram habent, ad octo millia convenerunt. Canadiana et Australiana legio, ballistis ignivomis instructa, comitium invigilabat, quibus coram rogatio, acclamante multitudine, lata est, ut ab armis tandem recedatur, utque Transvaaliana respublica in veterem libertatem restituatur.

✱

Quibus difficultatibus nonnulli tradunt commotos tandem Anglos in illud venisse consilium, ut extremam saltem Transvaalianae reipublicae partem, quae ad septemtrionem spectat, liberis incolis pacifice reddant; alii contra tradunt Kitchener ducem, supremum iam imperium agentem, nova moliri ut ultimas Boerorum vires ad nihilum reducat.

✱

In Mauritania denique pariterque in Somalia terra novae perduelliones agitantur. Agmina imperium peragrantur undique, quae in Anglorum terra a Iuba dicta (Iubaland) eo audaciae pervenere, ut Ienner, alterum a legato, necaverint. Quapropter cohortes profectae, quae Europaeos illarum regionum incolas tuerentur.

Poplicola.

PUBLICI PER ORBEM COETUS

LEGIBUS FERENDIS

In **Americana Nordica foederata republica** Mac-Kinley, ad praesidis munus iterum adlectus, augurali oratione comitiorum sessiones adloquutus est. Qua quidem de aucta recens patriae potentia et fortuna vehementer primum gratulatus, novis ausibus comparandas vires esse declaravit, et ipsum quae Cuba in insula et in Philippinis militat exercitum ad centum usque hominum millia extollendum. Gage autem, qui aerario praeest, fusam praesentiarum divitiarum relationem pronunciavit, ut plane ostenderet quam cito et quam feliciter publicae opes excreverint.

In **Anglia** post auguralem reginae orationem particularis sessio inita est, ut maximis expensis ad Sinense et Africanum bellum sustinendum provideretur.

In **Bulgaria**, administris munere sese abdicantibus, dilatae in incertam diem sessiones sunt.

In **Gallia** senatores de navalibus copiis augendis rogationem agitarunt, et Mercier dux aggressionem in Angliam forte opportunam in bello futuro praenunciavit, quamvis sese Anglis amicissimum protestatus sit. Drumont et Lasies, populi oratores, in suis comitiis de absolutione quoad reos exsilio aut vinculis mulctatos extendenda vehementer loquuti sunt. Inquisitio denique quaesita de efferatis quibusdam crudelitatibus, quae Madagascar in insula a Gallis militibus actae dicuntur.

In **Germania** perdurat de Sinensis belli expensis disceptatio.

In **Helvetia** foederatorum suprema concio ab Hagana pactione de pace approbanda recessit iuxta ea quae iam Kunzl, helveticus Hagae legatus, protestatus fuerat. Ea enim cautum est, ut civibus militiae nondum adscriptis nefas sit patriam armis tueri; quod ingratum Helvetiis fuit.

In **Hungaria** summa expensarum longam post disceptationem approbata est.

In **Italia** multa quidem de electis quibusdam oratoribus confirmandis agitata sunt, pariterque summae expensarum pro variis publicis negotiis non sine contentione approbatae. Fuit autem et Bovii oratoris inanis petitio de militibus e Sinis revocandis, quod, ob laesam, ut ipse ait, ab Europaeis exercitibus humanitatem, indignum sit iniquo iam bello insistere.

In **Rumenia** Carolus rex fusa concione sessiones utriusque comitii iterum aperuit. Legatos ad parsimoniam in publici aeris administratione hortatus, exercituum numerum auctum iri nunciavit; quae autem cum proximis Bulgaris recens orta est contestatio, ea ut proxime componatur amice se confidere fassus est.

Scriba.

LIBRORUM RECENSIO

Giovanni Decia. **Versioni e letture latine destinate alle classi ginnasiali.** — C. Stegman. **Grammatica della lingua latina ridotta per le scuole italiane da G. Decia e G. Rigutini.** — Florentiae, ed. R. Bemporad et F., mcm.

His nuper in vulgus editis optimam adulescentulorum, qui latinis litteris operam navant, Bemporadium habuisse rationem adfirmo. Quae enim Decia et Rigutinius viri clarissimi, e Stegmanio, quod ad grammaticen, e Kantzmanio autem, Pfaffio aliisque compluribus, quod attinet ad latine scribendi exercitationes, nostrorum discipulorum manibus terenda verterunt, ad rem ita accommoda libenter agnovimus, ut nihil pueris et utilius putem esse, et, cum istis iidem utantur, quin plurimum adiumenti ac fructus ferant percipiantque non dubitem. Scilicet in Stegmanii opere multa eaque vi atque arte tractata deprehendimus, et, quamquam id, nostra quidem sententia, subtiliore quadam rerum ratione, reliquis eiusdem generis libris, qui maxime circumferuntur, praestat, alia tamen, ne quae videntur haud aeque mihi explicata, attingam, ab auctore praetermissa miramur. Haec potissimum ad *participii* usum pertinere crediderim, ubi et morem Graecorum haud raro inveniri pueri docendi erant, ut, in his, *fallere* verbum eodem modo atque λανθάνω sese habens, quodque non solum poetas sed etiam solutae orationis scriptores legentibus occurrit: item *gerens*, *ferens* quemadmodum ἔχων, φέρων, λαβών; *gaudeo* velut χαίρω, aliaque multa. Dignus tamen quem summo opere tum praeceptoribus cum discipulis commendemus liber est: ideoque laetandum quod italicas scholas, ad bonarum artium incrementum, et cura virorum clarissimorum talibus operibus ditaverit, et bibliopola honestus, ne id frustra esset, tam diligenter elaborarit.

A. B.

AENIGMATA

I.

(Latinum adagium sub forma quae dicitur *Rebus*).

	NEQUE	NEQUE	

II.

Partibus ex iunctis, quarum *altera* vocula, lector,
Altera mons Thracus, garrula constat avis.

A. Morchio.

Ex sociis qui utriusque aenigmatis interpretationem ad commentarii moderatorem miserint intra duos menses, unus, sortitus, gratis accipiet opus, cui titulus:

PLINII EPISTOLAE

Edid. Keil (Lipsiae, ex off. Teubneriana).

Aenigmata a. III, n. XX proposita his respondent:

1) **Cor-nix.** 2) **Dama - Adam**

Ea rite soluta miserunt:

Ed. Bianco; Fr. Torijano; Fr. Xav. Reuss, *Romae* - Collegium S. I., *S. Andreae* - Ioan. Sedlàk; Fr. Palata, *Praga Bohem.* - Ian. Asprenas Rocco, *Casarea* - Rug. Pancaro, *Consentia Brut.* - H. A. Strong, *Liverpolo* - Iul. Sernatinger, *Dresda* - Vinc. Lakatos *Keszthely* - Fr. Crouzillac, *Iparnaco* - Guil. Schenz, *Ratisbona* - Petr. Gomer S. P., *Madrito* - I. Krajewski, *Kielciis* - Petr. Garrone, *Pezzana ad Vercellas* - A. Piotti, *Malado ad Vicentiam* - M. Belli, *Portogruaro* - Aug. Paul, *Berlàd* - Ios. Cantono Ceva marchio, *Ronco ad Bugellam* - P. A. M. Rovitti, *Cerchiara* - Hect. Landi, *Turrita* - Semin. Theologicum Cremense - Ios. Wilhelm, *Battle* - P. A. a Tabia, *Praeneste* - I. Szymaitis, *Opitoloki* - A. Samorek, *Lublino* - Ios. Wabner, *Varsavia* - R. Genuardi, *ex ephebeo Episc. Saciensi* - Th. Vines S. P., *Tarrega* - I. Schmitz; Collegium Borromaeum; G. Langenberg, *Monasterio Guestph.* - Herm. Gini, *Taurinis Aquis* - Ios. Cassetti, *Poiano ad Veronam* - Alb. Schneider, *Turico* - Abr. Morchio, *Genua* - Car. Stegmüller, *Sabaria* - G. R. e schola Caritatis Cavanis, *Venetia* - P. Rioux, *Hochelaga* - St. Figielski, *Kyplno* - Alois. Raineri, *Bergomo* - Hild. Guepin, *S. Dominico de Silos ad Burgos* - Val. Baldissera, *Glemona* - Aug. Sordet, *Thury* - Aug. Roberge; Ios. C. Av. Fr. de Lespinay, *Chicoutimo* - Am. Robert, *Marieville* - Alex. P. Gest, *Lambertville* - Vict. Hoffmann, *Posen* - Fr. Perényi, *Iasberény* - Ios. Ant. Schneider, *Monachio* - Ver. Cariolato, *Vicentia* - I. Lemette, *Rumillies* - Fr. Sallarés, *Sabadello* - El. Duran, *Xeretio Sidonio* - Ad. Huza, *Grybovio* - E. Schütt, *Suechtelena* - G. Lecontere, *Canker* - Ign. Aguilar, *Morelia, in Mexicana rep.* - M. Vidal, *Palma, in ins. Maiorica* - Ioan. Ortega, *e Seminario ad S. Fidei in Argentina republica* - Alois. Cappelli, *Senis* - A. Narquet, *Monteloco.*

Sortitus est praemium

Michael Vidal,

ad quem missum est opus, cui titulus:

IL NEOLOGISMO

NEGLI SCRITTI DI PLINIO IL GIOVANE

Scripsit S. Consoli.

Sponsor: Ioannes Baptista Ciampi, iurisperitus.

Romae - Ex Officina Forzani et Socii.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

ROMAE - Via Alessandrina, 87

Prospectus Subnotationis ann. MCMI

(Vid. in secunda operculi pagina).

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI

Il Gianicolo luogo della crocifissione di S. Pietro. - Gli itinerari e la tradizione. - Osservazioni di Mons. G. B. LUGARI. - Romae, ex off. Perseverantiae, 1900.

E. SIENKIEVICZ. Quo vadis? Nuova traduzione, ad uso della gioventù e delle famiglie, del Prof. ENRICO SALVADORI con Introduzione storico archeologica del Prof. ORAZIO MARUCCHI e con una pianta topografica di Roma ai tempi di Nerone. - Romae edid. Desclée, Lefebvre et Soc., 1901.

Versioni e letture latine destinate alle classi ginnasiali a cura di GIOVANNI DECIA. - Florentiae, edid. R. Bemporad et F., 1900.

C. STEGMANN. - **Grammatica della lingua latina** tradotta e ridotta per le scuole italiane sulla settima edizione tedesca con il consenso dell'autore da G. DECIA e G. RIGUTINI. - Florentiae, edid. R. Bemporad et F., 1900.

DOTT. ROSARIO SPINA. **Origine sociale del delitto.** - Romae, ex off. vulgo dell' Unione Cooperativa Editrice, 1900.

— **La criminalità a Roma e nel Lazio.** - Augustae Taurinorum, ex off. M. Artale, 1900.

CARLO PASCAL. **Studi sugli scrittori latini.** - Augustae Taurinorum ex off. H. Loescher, 1900.

Foglie sparse. Raccolta di bozzetti, novelle, racconti dilettevoli e morali, ad uso della gioventù. - Romae ed. Desclée, Lefebvre et Soc., 1900.